

ความสำคัญของปัญหา

สตรีศึกษากว่าสอง เป็นหัวข้อที่น่าสนใจทั้งในวงการวิชาการ และในวงสังคมการเมือง โดยเฉพาะการที่องค์การสหประชาชาติได้มีมติว่าสตรีในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา (ค.ศ. 1975-1985) หลังจากที่มีผู้นำสตรีบางคนได้ประสบความสำเร็จในเวทีการเมืองระดับประเทศและระหว่างประเทศก่อนหน้าช่วงทศวรรษดังกล่าวแล้ว การตื่นตัวทางด้านวิชาการในช่วงนี้มีปรากฏได้จากงานเขียนของ Manderson หรือ Gelb และ Palley ¹ และงานเขียนในประเทศไทย เช่น ดร. ไพรัตน์ , วัลลภ หรือ กนลา และพรศักดิ์ ² สำหรับประเทศไทยแล้วในทางสังคมการเมือง สตรีมีบทบาทเด่นชัดมากขึ้นทั้งในระดับการเมืองท้องถิ่น และจนถึงระดับชาติ ³

---

¹ Lenore Manderson, Women Politics and Changes (London : Oxford University Press, 1980) และ Jayce Gelb & Marian L. Palley, Women and Public Policy (Princeton, N.J. : Princeton University Press, 1982)

² ดร. ไพรัตน์ เตชะรินทร์ , การมีส่วนร่วมในสังคมการเมืองการปกครองของสตรีไทย (เอกสารกรมการพัฒนาศูนย์ชุมชน กระทรวงมหาดไทย 2525) หรือ วัลลภ สิมานนท์ , ผู้นำท้องถิ่นสตรี : ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชาชน (เอกสารกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย , 2528) หรือ กนลา ชันทปราบ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว , ปัญญาชนสตรีไทย : การศึกษาทัศนคติทางการเมืองและสังคมของอาจารย์สตรี

³ หลังจากการอนุญาตให้สตรีเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองท้องถิ่นในปี 2525 ได้แล้วจำนวนสตรีที่เข้าดำรงตำแหน่งตั้งแต่แพทย์ประจำตำบลจนถึงตำแหน่งกำนันมีมากขึ้นกว่าหลายเท่าตัวในปัจจุบัน ดูในบัญชีท้ายฉบับนี้ ผู้ใหญ่บ้าน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ประจำปี 2528 และเพิ่มขึ้นเล็กน้อยในระดับท้องถิ่นไม่ว่าในตำแหน่ง สจ. และ สท. ดูตัวเลขได้จาก เอกสารกองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ประจำปี 2528 เช่นเดียวกับในระดับชาติ คือตำแหน่ง สส. แต่อย่างไรก็ตามแม้ตัวเลขของสตรีจะมีเพิ่มขึ้นเล็กน้อยโดยเฉลี่ยทุกระดับแต่ก็ไม่ได้ลดบทบาทของสตรีลง

นำส่ง เกตว่า เพียงปี เดียวหลังจากที่เราอมรับบทบาทของสตรีในระดับท้องถิ่นเมื่อปี 2528 นั้น ประเทศไทยได้ประกาศให้วันที่ 4 สิงหาคมของทุกปี เป็นวันสื่อสารแห่งชาติ และจัดให้มีคณะกรรมการนโยบายการสื่อสารของประเทศ ทำหน้าที่เกี่ยวกับการวางนโยบาย และกิจกรรมของการสื่อสาร โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมโดยตำแหน่ง เป็นประธาน คณะกรรมการ⁴ ซึ่งกล่าวได้ว่าแม้กิจกรรมทางการสื่อสารตามแบบอย่างอารยธรรมทางตะวันตก นั้นจะเกิดขึ้นในประเทศไทยมาไม่น้อยกว่า 100 ปี แต่การตื่นตัวทางด้านการศึกษาอย่างจริงจัง เกิดขึ้นในระยะอันใกล้นี้⁵ พร้อม ๆ กับบทบาทของสตรีในระดับการปกครองท้องถิ่น

ความสอดคล้องกันดังกล่าวจึงน่าจะศึกษาถึงความเกี่ยวข้องระหว่างการศึกษา สื่อสาร และชุมชนซึ่งผู้นำสตรีมีบทบาทในระดับท้องถิ่น โดยพิจารณาว่าการขึ้นสู่อำนาจของสตรีมีผล กระทบเพียงใดต่อกระบวนการสื่อสารทางการเมืองในชุมชน ซึ่งงานเขียนในลักษณะดังกล่าว นั้นยังไม่เป็นที่กว้างขวางในปัจจุบัน

ปัญหาในการศึกษา

คำถามเก่า ๆ ที่เคยมองกันว่า บุรุษเท่านั้นที่สมควรจะเป็นผู้ปกครอง ไม่ว่าจะ เป็น สังคมระดับใด และสตรีถูกปลูกฝังให้ทำหน้าที่เฉพาะในครัวเรือน⁶ แม้ว่าในระยะหลังอิทธิพล ต่อความเชื่อในเรื่องความเท่าเทียมกันจะเป็นที่เผยแพร่ออกไป แต่ก็มีผลเพียงทำให้สตรีบางส่วนหลุดออกจากครัวเรือนและมีอาชีพนอกบ้านเช่นเดียวกับบุรุษ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า สตรี

⁴ คณะกรรมการจัดงานวันสื่อสารแห่งชาติ , วันสื่อสารแห่งชาติ 4 สิงหาคม 2529 (กทม : บริษัท วิสคอมเซ็นเตอร์ จำกัด , 2529) หน้า 198 - 200 .

⁵ รวมถึงความนิยมของนักเรียนรุ่นใหม่ที่เลือกเรียนวิชาทางด้านการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย

⁶ ความคิดเช่นนี้ฝังแน่นในสังคมไทยมานานแล้ว ดูผลสะท้อนด้านนี้ได้จากวรรณคดีของไทยในอดีต ดูใน สุรพงษ์ โสภนะเสถียร , รามเกียรติ์ : การแปลความหมายทางการเมือง (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2526) , หน้า 112-117

เหล่านั้นจะอยู่ในฐานะเป็นผู้เฝ้าเยี่ยงบุรุษ⁷ ยิ่งในชนบทด้วยแล้ว อิทธิพลต่อความเชื่อฝังกล่าวออกจะไกลเกินจริง⁸ การเริ่มต้นโดยยอมให้สตรีเป็นผู้เฝ้าในท้องที่ชนบทได้ตามมติโดยตามทศณะใหม่ที่ต้องการจะขจัดความแบ่งแยกทางเพศนั้น จึงนำติดตามดูว่าสตรีมีความสามารถในฐานะผู้เฝ้าเพียงใด และผลความสามารถในการก้าวไปสู่ความเป็นผู้เฝ้าในระดับที่สูงขึ้นได้หรือไม่ในอนาคต

แน่นอนความเป็นผู้เฝ้าของสตรีนั้น นอกเหนือจากการที่สตรีได้รับการยอมรับในการรับเลือกตั้งเข้าสู่ตำแหน่งแล้ว ประการที่สำคัญอยู่ตรงที่ว่า สตรีจะรักษาอำนาจนั้นได้อย่างไร การศึกษาปรากฏการณ์ดังกล่าวอาจอธิบายได้โดยวิธีการทางรัฐศาสตร์แต่อย่างเดียวอย่างที่เคยปฏิบัติกัน แต่การศึกษาด้วยวิธีการสื่อสารทางการเมืองยอมให้ภาพอีกลักษณะหนึ่งว่า ชุมชนภายใต้ผู้เฝ้าสตรีเหล่านั้นมีแบบแผนหรือกลไกทางการสื่อสารในลักษณะใดที่เอื้อต่อสถานการณ์ของผู้เฝ้าสตรี หากยอมรับว่าแบบแผนของการสื่อสารสะท้อนถึงแบบแผนของโครงสร้างการปกครอง⁹

ยิ่งกว่านั้น หากกระบวนการสื่อสารสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติ โลกทัศน์ และพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อชุมชนภายในและภายนอกได้แล้ว¹⁰ การศึกษากระบวนการสื่อสาร

⁷ เพียงแต่ความสนใจข่าวการเมืองซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับอำนาจ สตรีที่มีอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรมก็ยิ่งให้ความสนใจน้อยกว่าบุรุษ ดูใน เจตน์ศักดิ์ แสงสิงแก้ว , ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกรรมการสื่อสารกับกระบวนการสังคมประเภททางการเมืองของประชาชนในท้องที่บางชั้น เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2524) , หน้า 120.

⁸ หากอาชีพที่นามีสัมพันธภาพแสดงถึงความเป็นชนบท สตรียิ่งไม่สนใจการเมือง แต่ในลักษณะแบบเมืองซึ่งปรากฏต่อผู้ที่มีอาชีพในอุตสาหกรรมแล้ว สตรีไม่ได้แตกต่างจากบุรุษในแง่ดังกล่าวเลย ดู เจตน์ศักดิ์ แสงสิงแก้ว , เพ็ญอ้าง , หน้า 227

⁹ Karl W. Deutsch , Politics and Government : How People Decide their Fate (Houghton Mifflin Company , 1974) , Chap. 7.

¹⁰ Melvin DeFlur and Sandra Ball-Rokeach, Theories of Mass Communication (New York : Longman , 1975) , pp. 202 - 25.

ภายในชุมชนก็จะ เป็นกระบวนการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงทิศทางของผู้นำสตรีในชนบทและ โครงสร้างของชุมชนที่มีสตรีผู้นำในสังคมไทยได้ เช่นเดียวกัน

การสำรวจเอกสาร

การค้นคว้าในเรื่องสตรีศึกษานั้นอาจกล่าวได้ว่ามีผลงานทางวิชาการแพร่หลาย โดยเฉพาะการสื่อสารกับผู้นำสตรี เช่น งานของ Anderson และ Steeves¹¹ พบว่า สตรีที่มีความเชื่อมั่น (Assertive Women) จะนิยมอ่านนิตยสารสตรีที่มีลักษณะก้าวหน้า (Progressive Women's magazines) และเนื้อหาที่เป็นข่าวสารในขณะที่สตรีที่ขาด ความเชื่อมั่นจะนิยมอ่านนิตยสารที่มีลักษณะโบราณ (Traditional) และในเนื้อหาที่ เน้นความหรูหรา (Fashion) มากกว่า สำหรับสื่ออื่น ๆ มีผู้ค้นพบว่าบทบาทของสตรี ไม่ว่าสตรีที่เป็นผู้นำชุมชน หรือสตรีที่มีการงาน (working women) ต่างก็นิยมที่จะใช้สื่อ วิทยุมากกว่าทั้งหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ในการแสวงหาข่าวสารที่พวกเธอสนใจ¹² หาก มองว่าสตรีที่อยู่ในตำแหน่งที่ต้องตัดสินใจกับสตรีในฐานะต่าง ๆ ตามงานเขียนที่ได้นำเสนอ ข้างต้นมีคล้ายคลึงกันแล้วจะพบว่า การค้นพบดังกล่าวไม่ได้แตกต่างกันในแง่ที่ว่าสตรีที่อยู่ ในตำแหน่งที่ต้องตัดสินใจนั้นเป็นพวกที่ให้ความสำคัญต่อสื่อเพื่องานที่ทำของตน (โดยอาศัย ความรู้จากข่าวสารการเมือง และข่าวสารทางธุรกิจ) แต่มีเวลาให้กับสื่อไม่มากเท่าที่ควร (เพราะภารกิจของงาน) นำสังเกตว่ามีการค้นพบบางประการที่แตกต่างกับข้างต้น เช่น การใช้สื่อต่าง ๆ (สิ่งพิมพ์ , วิทยุ และโทรทัศน์) ไม่ได้ต่างกับสตรีที่ไม่ได้อยู่ในตำแหน่ง

¹¹ Margaret Anderson & H. Leslie Steeves, "Employed Women's Assertiveness and openness as Shown in Magazine Use," Journalism Quarterly, 60 : 54 (Autumn 1983)

¹² ดูรายละเอียดใน Carrie Heeter , Bradley S. Greenberg, et. al. "Cross Media Coverage of Local Hispanic American News, " Journal of Broadcasting 27 : 401 (Fall 1983) ประมวลไว้ใน Simmons Market Research (New York : Simmons Market Research Bureau, Inc., 1982) , p. 36.

ดังกล่าว นอกจากนั้นยังพบว่า แท้จริงแล้วแม้ว่าสตรีจะมีสถานภาพที่สูง แต่ก็ไม่ได้ให้ความ
สนใจต่อมิตยสารข่าวหรือการค้า หรือการรับฟังข้อคิดเห็น หรือการมองปัญหาในระดับวงกว้าง
มากไปกว่าสตรีที่ไม่ได้อยู่ในฐานะดังกล่าว¹³

สำหรับผู้นำสตรีที่หันเหมาเล่นการเมืองโดยเฉพาะนั้น นอกเหนือจากปัจจัยอื่น ๆ
แล้ว ผู้นำสตรีเหล่านั้นล้วนเป็นผู้สนใจในด้านข่าวสารการเมืองและเป็นผู้ที่ติดตามหน้าหนังสือพิมพ์
อยู่เสมอ¹⁴ อย่างไรก็ตามสำหรับสังคมไทยโดยทั่วไปแล้ว คนไทยทั่วไปก็มีความรู้ในด้านข่าวสาร
การเมืองในระดับที่ไม่ต่ำเกินไป โดยที่สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม (Socio - Economic
Status) ยกเว้นถิ่นที่อยู่เท่านั้น ไม่ได้เป็นตัวกำหนดความรู้ทางการเมืองเลย นั้นหมายความว่า
ว่าคนไทยโดยทั่วไปสนใจในความรู้ทางด้านการเมืองโดยธรรมชาติ และมีพฤติกรรมทางการเมือง
ที่สอดคล้องกันด้วย แม้ว่าพวกเขาเหล่านั้นอาจมีความคิดทางการเมืองส่วนทางกันก็ตาม¹⁵
นั้นแสดงให้เห็นว่า สตรีไทยต่างกับสตรีในหลาย ๆ แห่ง เพราะสตรีไทยอยู่ภายใต้บรรยากาศ
ของสังคมที่เื้อต่อข่าวสารการเมืองมาก่อนแล้ว แต่สำหรับในถิ่นที่อยู่ที่เป็นเขตเมืองที่เป็นเทศบาล
นคร เพศชายจะมีความรู้ทางการเมืองในระดับท้องถิ่น , ความมีประสิทธิภาพทางการเมืองและ
ความสำนึกในหน้าที่พลเมืองสูงกว่าเพศหญิงโดยทั่วไป¹⁶ โดยยังไม่มีคำถามที่ชัดเจนสำหรับผู้อยู่
ในถิ่นชนบทไทย

¹³ Carolyn Johnson and Lynne Gross, "Mass Media Used by Women
in Decision - Making Positions, Journalism Quarterly 62 : 4 (Winter
1985) : 850 - 4.

¹⁴ Manderson, op. cit., pp. 115-28 อ่านประกอบกับ ดร. ไพรัตน์ ,
อ้างแล้ว , หน้า 33-34.

¹⁵ ดร. พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว , ข่าวสารการเมืองของคนไทย (โรมโนกราฟ 2523)

¹⁶ สัตร์กุล อินสุวรรณกุล , ประสิทธิผลของการใช้หนังสือพิมพ์เป็นตัวการให้เกิดการ
เรียนรู้ทางการเมือง : ศึกษากรณีเทศบาลนครเชียงใหม่ (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหาร
ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2529) , หน้า 124 , 128
และ 132

ส่วนสตรีที่เข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองในระดับท้องถิ่นนอกเหนือจากจะเป็นผู้สนใจข่าวสารการเมืองแล้ว ความสำคัญของสมาชิกในชุมชนหรือผู้มีสิทธิ์ลงคะแนนเสียงก็เป็นส่วนสำคัญประกอบด้วย โดยเฉพาะในชุมชนท้องถิ่นแล้วผู้นั้นจะต้องมีลักษณะเป็นแหล่งข่าวสาร (Information Source) และแหล่งการชักจูง (Persuasive Source) ไม่ว่าสมาชิกในชุมชนนั้นจะเป็นคะแนนเสียงของผู้นั้นหรือไม่ก็ตาม¹⁷ ซึ่งสตรีผู้นำทางการเมืองจะต้องเข้าใจถึงองค์ประกอบข้างต้น ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าผู้นำท้องถิ่นนั้นมีอิทธิพลต่อแบบแผนของข่าวสารในชุมชน อย่างไรก็ตามอิทธิพลต่อแบบแผนของข่าวสารในชุมชนนั้นยังอาจได้รับผลกระทบจากผู้ส่งสารอื่นที่อาจไม่ใช่ผู้ปกครองท้องถิ่น Edelstein¹⁸ พบว่า บุคคลที่มีคุณลักษณะแบบเดียวกัน (เช่น S.E.S.) จะมองปัญหาต่าง ๆ คล้าย ๆ กันและแตกต่างกับกลุ่มอื่นที่มีคุณลักษณะที่แตกต่างกันโดยอาศัยประสบการณ์พื้นฐานของตน (Cognitive) ในการตัดสินใจต่อการเลือกใช้สื่อและการสื่อสารในชุมชน ดังนั้นบุคคลและกลุ่มของบุคคลที่มีคุณลักษณะเหมือน ๆ กัน จะเลือกใช้สื่อและการสื่อสารที่แตกต่างกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีประสบการณ์พื้นฐานต่างกัน ในทางกลับกันแบบแผนหรือกระบวนการสื่อสารดังกล่าวก็อาจสะท้อนให้เห็นแบบแผนของสังคมในชุมชนนั้นได้ อย่างไรก็ตามสตรีผู้นำทางการเมืองปกครองท้องถิ่นของไทย ค่อนข้างประสบความสำเร็จในทางการเมืองการปกครองและการบริหารในสายตาของผู้นำชุมชน อันเนื่องมาจากมนุษยสัมพันธ์ทางการบริหาร โดยปราศจากการศึกษาปัจจัยทางด้านกระบวนการสื่อสาร¹⁹

¹⁷ Kim A. Smith , "A Political Communication and Voter Volatility in Local Election, " Journalism Quarterly 62 : 4 (Winter 1985) : 850 - 4.

¹⁸ อุใน Alex S. Edelstein , The Uses of Communication in Decision - Making : A Comparative Study of Yugoslavia and The United States (New York , N.Y. : praeger Publishers, Inc. 1974)

¹⁹ อุใน สมิทรา จิตตลดากร , ภาวะผู้นำของสตรีในการปกครองท้องถิ่นของไทย (วิทยานิพนธ์ ปริญญาตรีบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2528) , บทที่ 6

กล่าวโดยสรุป บทบาทของสตรีผู้นำมีความสัมพันธ์กับระบบการสื่อสาร ยิ่งผู้นำสตรีที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองยิ่งจำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารมากขึ้น ทั้งในแง่ของการเป็นผู้รับสารและในแง่ของการเป็นผู้ส่งสาร อย่างไรก็ตาม กระบวนการสื่อสารภายในชุมชนอาจมีผู้ส่งสารที่ไม่ใช่ผู้ประกอบการท้องถิ่น แต่ในแง่การสื่อสารทางการเมืองแล้วผู้ประกอบการย่อมพยายามใช้อิทธิพลเหนือกระบวนการสื่อสารอื่นที่มีอยู่ภายในชุมชน สำหรับงานวิจัยการสื่อสารการเมืองภายในชุมชนที่มีสตรีเป็นผู้นำนี้จะเป็นงานที่ศึกษาและค้นคว้าในส่วนดังกล่าวให้ชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากยังขาดงานวิจัยในส่วนนี้อยู่

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงสถานการณ์ทั่วไปในแง่เศรษฐกิจสังคม กระบวนการสื่อสารปริทัศน์ทางการเมืองและปัญหาต่อการแบ่งแยกทางเพศ เป็นต้น
2. เพื่อศึกษาบทบาทและความสำเร็จผู้นำสตรีต่อการยอมรับภายใต้กระบวนการสื่อสาร
3. เพื่อศึกษาถึงแนวความคิดทางด้านการสื่อสารทางการเมืองของชุมชนที่มีสตรีเป็นผู้นำ
4. เพื่อศึกษาถึงกระบวนการตัดสินใจของสมาชิกชั้นนำในชุมชนว่าขึ้นอยู่กับองค์ประกอบใด ภายใต้วัตถุประสงค์ที่ 2 และเพียงใด
5. เพื่อศึกษาว่า กระบวนการสื่อสารในแต่ละภูมิภาคของไทยนั้นมีความแตกต่างกันด้านใดและอย่างไร ตลอดจนมีความคาบเกี่ยวกันหรือไม่

สมมติฐาน

1. ชุมชนชนบทของไทยที่มีสตรีเป็นผู้นำส่วนใหญ่จะมีสถานภาพทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูง ตลอดจนมีปริทัศน์ทางการเมือง ที่คัดค้านต่อสถานภาพทางเพศและกระบวนการสื่อสารภายในชุมชนในลักษณะที่ทันสมัย
2. บทบาทของผู้นำสตรีเป็นที่ยอมรับของชุมชนในฐานะที่ผู้นำสตรีเป็นผู้ที่มีความริเริ่มโดยเป็นแหล่งของข่าวสารที่เชื่อถือได้ และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของชุมชน
3. ความสัมพันธ์ระหว่างความทันสมัยทั้งของกระบวนการสื่อสาร กับพฤติกรรมทางการเมือง จะปรากฏในชุมชนที่ปราศจากการแบ่งแยกทางเพศ

4. อิทธิพลที่มีต่อการตัดสินใจวิจัยของบุคคล ในการแก้ไขปัญหาหรือสถานการณ์ จะมีลักษณะที่ทันสมัย หากชุมชนนั้นประกอบด้วยปัจจัยทาง เศรษฐสังคม ปรเทศน์ทางการเมือง สถานภาพของสตรี และกระบวนการสื่อสารที่มีลักษณะทันสมัย

5. กระบวนการสื่อสารทางการเมืองภายใต้ชุมชนที่มีสตรีเป็นผู้นำที่มีลักษณะแตกต่างกัน จะทำให้ชุมชนในแต่ละสภาพภูมิศาสตร์แตกต่างกันด้วย

ระเบียบวิธีการวิจัย

1. ทฤษฎีและกรอบความคิด

แนวความคิดพื้นฐานของ Lasswell²⁰ และ Osgood²¹ ในเรื่องกระบวนการสื่อสารการเมืองนั้นยังคงเป็นประโยชน์ในการอธิบายกระบวนการสื่อสารภายในสังคม โดยการปรับขยายบางส่วนเพื่อให้ครอบคลุมได้มากขึ้น Lasswell เสนอว่าในการสื่อสารนั้นมีกระบวนการที่เริ่มต้นจาก ใคร (Source) พูดอะไร (message) ผ่านช่องทางไหน (channel) ถึงผู้ใด (Receiver) และเกิดผลกระทบอย่างไร (impact) ส่วน Osgood เห็นว่าแต่ละบุคคลในกระบวนการสื่อสารอาจทำหน้าที่ได้ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารในตัวเอง

หากพิจารณาถึงระบบการสื่อสาร (system) เช่น สภาตำบลแล้ว สมาชิกในสภาดังกล่าวจะเป็นทั้งผู้ส่ง-รับสารภายในสภา (S - R) การอาศัยแหล่งสารในฐานะผู้ส่งสารสำหรับสังคมที่ตั้งรับ (passive) นั้นจำเป็นต้องมีผู้กระตุ้น หรือผู้นำความคิดเห็น

²⁰ ดูใน Hiebert , Ungurait & Bohn , Mass Media III (New York : Longman , 1982) , p. 21.

²¹ ดูรายละเอียดใน Wilbur Schramm and Donald F. Roberts (eds.), "Nature of Communication between Humans, " in The Process and Effects of Mass Communication (Urbana : University of Illinois Press, 1971) , p. 24.

(opinion leader) ²² เพื่อให้แหล่งสารซึ่งเป็นตัวแทนที่น่าเชื่อถือ (Credibility)²³ ทัศนคติที่ส่ง - รับสารสู่ช่องทางต่าง ๆ ภายในระบบการสื่อสาร ผลทางการตัดสินใจการใน สิ่ง-รับสารดังกล่าวย่อมทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือชุมชนได้ อย่างไรก็ตามในบาง สถานการณ์การตัดสินใจของระบบอาจได้รับอิทธิพล (Influence) จ ักสภาพแวดล้อมที่มีผล กระทบได้เช่นกัน ²⁴ ระบบการสื่อสารที่ศึกษาดังกล่าวในที่นี้ศึกษาภายใต้สภาพแวดล้อมของ ความคิดทางการเมืองและความคิดในเรื่องการแบ่งแยกทางเพศ (Sex Discrimination)²⁵ ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบโดยรวม ดังแผนภาพ

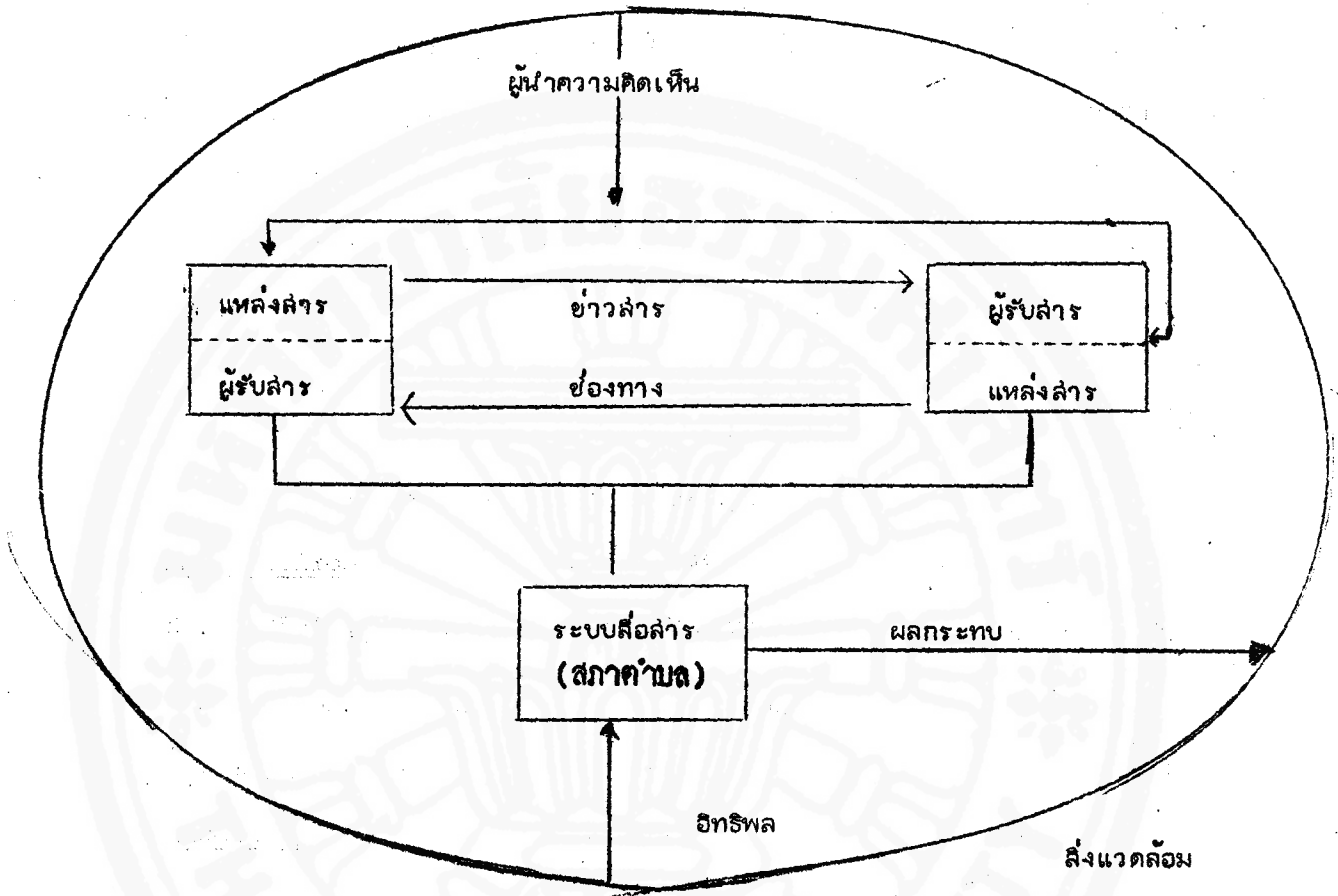
²² ผู้นำความคิดเห็นจะเป็นผู้กำหนดทิศทางความต้องการของสังคมได้โดยการผ่าน สารสนเทศ (information) ดูใน Melvin L. DeFleur , Theories of Mass Communication (New York : David Mckay Company , Inc., 1970) ,p.127

²³ ความน่าเชื่อถือคือรูปแบบหนึ่งของอิทธิพล ซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากภาพพจน์ที่ดี (Trustworthiness) ความคล่องแคล่ว (Dynamism) ความคล้ายคลึง (Similarity) และความสามารถ (Competence) ดูใน Richard E. Crable, Using Communication (Boston : Allyn and Bacon, Inc., 1979) , pp. 225-7

²⁴ อิทธิพลในที่นี้คือศักยภาพที่มีผลต่อการตัดสินใจไปสู่แนวทางของอิทธิพลนั้น ๆ ดังนั้นอิทธิพลจึงคล้ายกำลังอำนาจ (power) ที่มีความหมายมากกว่าความน่าเชื่อถือ อำนใน Harold Lasswell and Abraham Kaplan, Power and Society (New Haven : Yale University Press , 1950) , pp. 55-78

²⁵ ปัญหาทางการเมืองกับการแบ่งแยกทางเพศมักคู่กันเสมอ เนื่องจากสตรี มักถูกกีดกันด้านสิทธิทางการเมืองมากกว่าด้านอื่น ๆ ซึ่งมีการศึกษาปรากฏทั้งสองคู่กันไป เช่น Sidvey Verba , Norman H. Nie, and Jae - On Kim , Participation and Political Equality (Combridge : Cambridge University Press , 1978) , Chap. 12

ภาพที่ 1.1 กรอบความคิดของงานวิจัย

กรอบความคิดดังกล่าวจะนำไปอธิบายปรากฏการณ์ทางกระบวนการสื่อสารทางการเมืองภายในชุมชนที่มีลัทธิเป็นผู้นำ

2. การลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยมีหน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) คือ สมาชิกสภาตำบลที่มีกำนันลัทธิเป็นประธาน การเลือกสมาชิกสภาตำบลเป็นตัวอย่างนั้น ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกสภาตำบลทำงานใกล้ชิดกับผู้นำลัทธิ เป็นผู้นำความคิดเห็น ผู้นำการสื่อสาร และเป็นผู้ดำเนินงานตามนโยบายจากรัฐบาล และมีหน้าที่ตามที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด สมาชิกสภาตำบลที่มีกำนันเป็นลัทธิเป็นผลมาจาก พรบ. การปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2525 และฉบับสิ้นปี พ.ศ. 2528 มีกำนันลัทธิทั้งสิ้น 14 ตำบล ใน 14 ตำบล

ไม่มีสภาตำบล 2 ตำบล คือ ตำบลอ่างทอง ในจังหวัดราชบุรี และตำบลนาย ว ในจังหวัดเพชรบุรี ทั้งนี้เนื่องจากทั้ง 2 ตำบล เป็นลูกาภิบาล แต่ก็ได้เก็บรวบรวมข้อมูลไว้เพราะเป็นชุมชนท้องถิ่นที่มีสตรีเป็นผู้นำเช่นกัน

1. สภาตำบลเชิงดอย	อำเภอเชิงดอย	จังหวัดเชียงใหม่
2. สภาตำบลสันมหาพน	อำเภอแม่แตง	จังหวัดเชียงใหม่
3. สภาตำบลวังยาง	อำเภอคลองขลุง	จังหวัดกำแพงเพชร
4. สภาตำบลวังข่าน	อำเภอลาดยาว	จังหวัดนครสวรรค์
5. สภาตำบลช้าง	อำเภอเขกา	จังหวัดหนองคาย
6. สภาตำบลปะคำ	อำเภอปะคำ	จังหวัดบุรีรัมย์
7. สภาตำบลจานลาน	อำเภอพนา	จังหวัดอุบลราชธานี
8. สภาตำบลครบุรี	อำเภอครบุรี	จังหวัดนครราชสีมา
9. สภาตำบลหนองกุล	อำเภอน้ำพอง	จังหวัดขอนแก่น
10. สภาตำบลหัวเวียง	อำเภอเสนา	จังหวัดอยุธยา
11. สภาตำบลเขาพระ	อำเภอเดิมบางนางบวช	จังหวัดสุพรรณบุรี
12. สภาตำบลแหลมตะลุมพุก	อำเภอปากพนัง	จังหวัดนครศรีธรรมราช
13. ลูกาภิบาลตำบลนายาง	อำเภอชะอำ	จังหวัดเพชรบุรี
14. ลูกาภิบาลตำบลอ่างทอง	อำเภอเมือง	จังหวัดราชบุรี

หน่วยวิเคราะห์ทั้งหมดได้ไปสังเกตและสัมภาษณ์โดยผู้วิจัย เก็บทั้งประชากรซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 285 คน แต่ได้ประชากรมาเพียง 209 คน เนื่องจากสมาชิกสภาตำบลบางคนไม่อยู่ และข้อมูลเสียหาย 19 ฉบับ โดยเฉพาะจากตำบลเขาพระซึ่งเหลือข้อมูลสตรี 200 ฉบับ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การจำแนกตัวแปรในการวิจัยนั้น อาจแบ่งได้ออกเป็น 4 ส่วน คือ คำถามที่เกี่ยวกับสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม ปรัชญาทางการเมือง ที่ทัศนคติต่อสถานภาพสตรีและกระบวนการสื่อสาร สำหรับมาตรวัดตัวแปรนอกเหนือจากการใช้มาตรวัดแบบนามมาตรา (Nominal Scale) แล้ว ในส่วนที่เป็นมาตรวัดเชิงลำดับ (Ordinal Scale) จะใช้วิธีการของ Bogardus กล่าวคือใช้ถ้อยคำหรือข้อความที่แสดงถึงลำดับความเข้มข้น

โดยให้หมายเลข 1 มีความหมายไปในเชิงแคบ ๆ หรือลำหั่งตามสภาพของตัวแปรต่าง ๆ (Traditionalism) และหมายเลข 3 มีความหมายในเชิงความทันสมัย (modernism) ตามสภาพของตัวแปรต่าง ๆ

ในการวัดตัวแปรเพื่อตอบสมมติฐานที่ 1 นั้น จะอธิบายด้วยสถิติเชิงพรรณนา เช่น ร้อยละ และการวิเคราะห์องค์ประกอบ เป็นต้น ในสมมติฐานที่ 2 เพื่อหาคำตอบต่อบทบาทของผู้นำสตรีนั้นจะใช้วิธีการแตกส่วนย่อย (Breakdown) เพื่อให้เห็นตัวแปรในด้านบทบาทของผู้นำสตรีชัดเจนขึ้น สำหรับคำตอบในเรื่องการสื่อสารทางการเมืองภายใต้ชุมชนที่มีสตรีเป็นผู้นำนั้น จะศึกษาถึงรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสาร การเมือง และสถานการณ์ของสตรีโดยการอธิบายด้วยตารางการแจกแจงเฉพาะตัวชี้ที่สำคัญ ๆ เท่านั้นโดยการอธิบายด้วยค่า Tau เพื่อแก้ไข ตัวอย่างที่มีค่าน้อยในบางกรณี ส่วนการศึกษาอิทธิพลของการตัดสินใจวิจัยว่าขึ้นกับปัจจัยใดนั้น จะใช้สมการถดถอยหลายชั้นในการให้คำตอบและการค้นหาว่าสภาพภูมิศาสตร์กำหนดความแตกต่างของชุมชนในด้านการศึกษาทางการเมืองที่มีสตรีเป็นผู้นำนั้นจะอาศัยการวิเคราะห์ความแตกต่าง (Discriminant Analysis) และการวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance) ในการตรวจสอบข้อมูลดังกล่าว

ขอบเขตของการวิจัย

1. ผู้นำสตรี ในที่นี้หมายถึงกำหนด ที่ค่านคิดและพฤติกรรมทางการสื่อสาร ภายใต้ชุมชนที่มีสตรีเป็นผู้นำ มิได้หมายถึงการศึกษาที่ตัวผู้นำสตรีโดยตรง หากศึกษาถึงผู้นำของชุมชนที่อยู่ภายใต้การนำของสตรีซึ่งได้แก่ สมาชิกสภาตำบลที่มีสตรีเป็นหัวหน้าชุมชน กล่าวอีกนัยหนึ่งเพื่อศึกษาถึงอิทธิพลของสตรีที่มีต่อชุมชน

2. สถานภาพเศรษฐกิจสังคมมีขอบเขตตั้งแต่ภูมิหลังส่วนตัว (เช่น ถิ่นที่อยู่ , เพศ , และตำแหน่ง เป็นต้น) ไปจนถึงปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมเพื่อสะดวกในการคำนวณตามมาตรวัดแล้ว ส่วนใหญ่สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมจะอธิบายด้วยการศึกษา , รายได้ , และอายุ

3. ส่วนเนื้อหาของสถานภาพทางเพศ มีขอบเขตที่ศึกษา 3 ประการ คือ เพศ ตามสภาวะของร่างกายโดยธรรมชาติ , เพศสำนึก และทัศนคติต่อสตรี

4. ขอบเขตของปริทัศน์ทางการเมืองมีความหมายเกี่ยวกับลักษณะและภาพทางการเมือง (Cosmology) ใน 3 ประเด็น คือในต้นความคิด , ผู้นำ , และอิทธิพลทางการเมืองในระดับท้องถิ่น

5. ขอบเขตของกระบวนการสื่อสารได้อาศัยขอบเขตตามที่ Lasswell เสนอคือ แหล่งสาร , ข่าวนสาร , ช่องทาง , ผู้รับสาร และผลกระทบทั้งนี้ได้ขยายการศึกษาออกไปถึงลักษณะการไหลเวียนของข่าวนสาร และความเชื่อถือของข่าวนสารอีกด้วย

คำนิยามศัพท์

1. ความทันสมัยทางการเมือง หมายถึง คุณลักษณะทางการเมืองแบบตะวันตก เช่น ประชาธิปไตย หรือ ภาววิสัย เป็นต้น

2. ความทันสมัยทางการเมืองสื่อสาร หมายถึง คุณลักษณะการสื่อสารแบบตะวันตก เช่น การยอมให้มีการตอบโต้ทางการเมือง (Two way communication) หรือ การยอมรับความสำคัญของสื่อมวลชน

3. สื่อประเพณีประเภทบุคคล หมายถึง สื่อบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมอันเนื่องมาจากเงื่อนไขของสังคมไทยแต่เดิม โดยเฉพาะแทบไม่มีอิทธิพลทางความคิดแบบตะวันตก เคือง เช่น พระ , ครู , ข้าราชการ , กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน

4. สื่อประชาธิปไตยประเภทบุคคล คือสื่อบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคม อันเนื่องมาจากเงื่อนไขจากอารยธรรมตะวันตก เช่น สมาชิกสภาตำบลและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นต้น

5. เพศสำนึก หมายถึง จิตสำนึกของบุคคลที่มีต่อเพศเดียวกับตน (Egoism) เพศสำนึกอาจแบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ

1. อัตนิยม คือ บุคคลที่ให้ความสำคัญกับเพศของตนโดยที่ไม่มีอิทธิพลทางการเมืองเหนือผู้อื่น เช่น ชอบความสนุกสนาน (เพลย์บอย) อยากมีเพื่อนฝูง

2. ระดับที่สองคือ อำนาจนิยมคล้ายอัตนิยมแต่พยายามที่จะมีอิทธิพลทางการเมืองเหนือผู้อื่น เช่น ความต้องการในการเป็นผู้นำ การเป็นเจ้าของคนขายคน

3. ส่วนระดับที่สาม คือ คุณธรรมนิยมนั้น เหมือนอำนาจนิยม แต่ใช้อำนาจนั้นเพื่อคุณธรรมและความรู้เพื่อปกป้องสังคม (รวมทั้งผู้อื่นแะ)

6. ความคิดทางการเมือง อาจแบ่งได้เป็น 3 ระดับคือ

1. อุปถัมภ์ หมายถึง ความนิยมในอำนาจเผด็จการ , ความแข็งแกร่ง , และบารมี อันเนื่องมาจากการมีบารมี
2. การแข่งขัน หมายถึง การแข่งขันในเชิงประชาธิปไตยแบบทุนนิยมที่เน้นความอยู่รอด เล่ห์เหลี่ยม และผลประโยชน์
3. คุณธรรมนิยม หมายถึง ประชาธิปไตยที่เน้นประชาชนและสังคมเป็นหลัก

7. อิทธิพล แบ่งที่มาของรัฐบาลได้เป็น 3 ระดับ คือ

1. สื่อบุคคลประกอบด้วย

1. สื่อประเพณี (ประเภทบุคคล)
2. สื่อประชาธิปไตย (ประเภทบุคคล)

2. ภาวะการณ์นิยม

8. ข่าวล่าร ในที่นี้มี 3 ระดับ คือ

1. ข่าวภายในท้องถิ่น หมายถึงข่าวในท้องถิ่นนั้น ๆ
2. ข่าวล่ารเชิงปริมาณ หมายถึง ประเภทข่าวที่เกี่ยวกับสังคม อาชญากรรม คำล่นา , วัฒนธรรม , กีฬา , และบันเทิง
3. ข่าวล่ารเชิงคุณภาพ หมายถึง ข่าวล่ารทางเศรษฐกิจ และการเมือง

9. ความน่าเชื่อถือต่อแหล่งล่ำร หมายถึง ความน่าเชื่อถือต่อสื่อบุคคล (อาจเป็นสื่อประเพณีหรือสื่อประชาธิปไตย) หรือสื่อมวลชน

10. ช่องทางการล่ำร อาจแบ่งได้เป็น 3 ระดับ

1. แบบซึ่งหน้า เป็นช่องทางที่ไม่ได้อาศัยสื่อหน้าไป เช่น การใช้ปากบอกต่อ ๆ กันไป หรือการเรียกประชุม เป็นต้น
2. แบบอาศัยสื่อ (Media) แบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ
  1. การอาศัยสื่อคนนำล่ำรไป เช่น การเดินล่ำร และการประชุมกลุ่มย่อย (โดยการผ่านผู้นำกลุ่ม)

2. การอาศัยสื่อทางอ้อม²⁶ เช่น การปิดหมายประกาศ , การเขียนจดหมายข่าว , หรือการใช้เสียงตามสาย

11. กระบวนการข่าวสาร ในที่นี้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสื่อสารที่ศึกษาเฉพาะข่าวสารอันได้แก่ ผู้ที่ริเริ่มข่าวสาร , แหล่งสาร , ความน่าเชื่อถือ , และอิทธิพลต่อข่าวสาร

12. กรรมการวาระ หมายถึง สมาชิกสภาตำบลที่มีวาระของตำแหน่งซึ่งได้แก่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ²⁷

13. กรรมการถาวร หมายถึง สมาชิกสภาตำบลที่ไม่มีวาระของตำแหน่ง นอกจากการตาย , ลาออก , เกษียณ และถูกยุบสภาตำบล²⁸

---

²⁶ ผู้จัดแบ่งสื่อมวลชนออกเป็น 3 ลักษณะคือ สื่อสิ่งพิมพ์ (Print media) สื่อไฟฟ้า (electromedia) และสื่อทางอ้อม (Indirect media) สื่อทางอ้อมเป็นสื่อเพื่อให้บริการเฉพาะกิจ ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อมวลชนกว้างไกลอย่างสื่อมวลชน (ซึ่งประกอบด้วยสื่อสิ่งพิมพ์ กับสื่อไฟฟ้า) ทั้งยังไม่มีภารกิจ (functions) ครบทุกด้านอย่างสื่อมวลชน อ่านรายละเอียดใน Frederick C. Whitney , Mass Media and Mass Communications in Society (Dubuque, Iowa : Wm. C. Brown Company Publishers , 1975) , โดยเฉพาะ pp. 287-8

²⁷ ดู ปว.326 ใน ศ. ดร. อมร จันทร์สมบูรณ์ , ประมวลพระราชบัญญัติแห่งกฎหมายปกครอง (กทม : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ , 2526) , หน้า 252-6

²⁸ เพิ่งอ้าง

ประโยชน์ของการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงกระบวนการสื่อสารภายในชุมชนชนบท รวมถึงโลกทัศน์ทางการเมืองและทัศนคติในปัญหาการแบ่งแยกทางเพศ
2. ทำให้เข้าใจถึงบทบาทและอิทธิพลของผู้มีสิทธิ์ ในฐานะผู้นำต่อชุมชน โดยเฉพาะความแตกต่างจากชุมชนโดยทั่วไปที่มีบุรุษเป็นผู้นำ
3. สามารถประเมินความสำเร็จของผู้มีสิทธิ์หลังจากที่อนุญาตให้ผู้มีสิทธิ์ดำรงตำแหน่งในฐานะผู้นำของท้องถิ่นได้ และสามารถวางแผนขยายบทบาทของผู้มีสิทธิ์ในระดับที่สูงขึ้นต่อไปในอนาคต
4. เพื่อประโยชน์ต่อหน่วยราชการหากจะเข้าไปพัฒนาชุมชนที่มีสิทธิ์เป็นผู้นำ เพราะความเข้าใจถึงกระบวนการสื่อสารทางการเมืองย่อมทำให้หน่วยราชการ เข้าใจถึงสภาพการติดต่อภายในชุมชนและสามารถเจาะลึกยังชุมชนได้
5. เพื่อสนองต่อนโยบายการพัฒนาสตรีและการสื่อสารตั้งที่รัฐบาลกำลังให้ความสำคัญในด้านนี้

ชำนาญ หอสมุด